

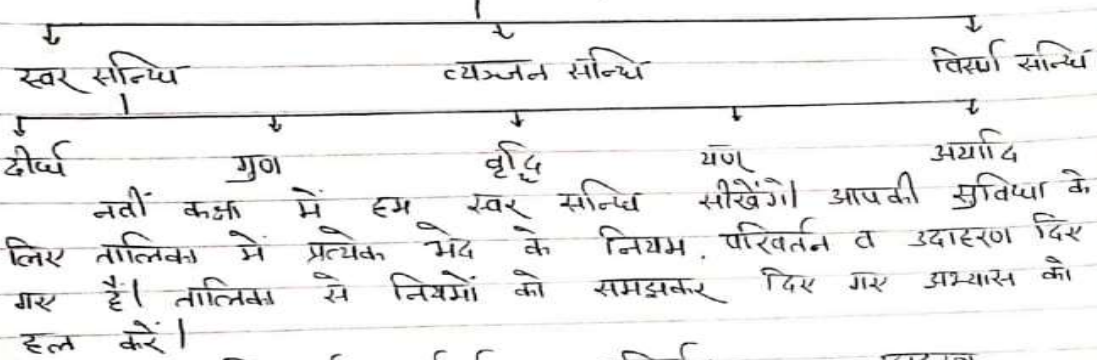

CLASS IX - SANSKRIT

classon - 9 - week 3 - sanskrit

1

स्वर-सन्धिः
अत्यंत स्पीपवर्ती दो या अधिक वर्णों के मिलन से होने वाले परिवर्तन को सन्धि कहते हैं। जैसे - विद्या + अल्पयः = विद्याल्पयः
सन्धि के भेद

भेद	अन्तिम वर्ण	पूर्व वर्ण	परिवर्तन	उदाहरण
1) दीर्घ	अ/आ इ/ई उ/ऊ ऋ	अ/आ इ/ई उ/ऊ ऋ	आ ई ऊ ऋ	शिक्ष + अर्थी = शिक्षार्थी रवि + इन्द्रः = रवीन्द्रः सु + उक्तिः = सूक्तिः पितृ + ऋणम् = पितृणम्
2 गुण	अ/आ अ/आ अ/आ	इ/ई उ/ऊ ऋ	ए ओ अर्	महा + ईशः = महेशः महा + उत्सवः = महोत्सवः वर्षा + ऋतुः = वर्षर्तुः, राजा + ऋषिः = राजर्षिः
3 वृद्धि	अ/आ अ/आ	ए/ऐ ओ/औ	ऐ औ	मम + एव = ममैव, सा + स्म = सैव जल + ओषधः = जलोषधः
4 यण	इ/ई उ/ऊ ऋ	कोई भी उपस्थित स्वर	ध व र	इति + आदि = इत्यादि साधु + आत्मा = साधवात्मा पितृ + आत्मा = पितात्मा
5 अथादि	ए ऐ ओ औ	कोई भी स्वर	अथ आथ अव अथ	ने + अनम् = नमनम् गौ + इका = गाथिका पो + अनः = पवनः भौ + उका = भावुकः

दीर्घ सन्धिः -

1) हिम + अञ्जुः =	11) वीतीलापः =
2) हिम + जलधः =	12) लक्ष्मीशाः =
3) भुनि + इन्द्रः =	13) परीक्षा =
4) रजनी + इडाः =	14) स्वीन्द्रः =
5) साधु + उपदेशः =	15) वयूत्सवः =
6) भू + उत्सर्गः =	16) देवास्ति =
7) मातृ + ऋणम् =	17) दमानन्दः =
8) परम + आनन्दः =	18) चित्तकानन्दः =
9) विद्या + अर्धी =	19) शाचीन्द्रः =
10) भानु + उदयः =	20) पितृणम् =

गुण सन्धिः

1) नर + इन्द्रः =	11) महेश्वरः =
2) महा + इन्द्रः =	12) धनन्द्रः =
3) सूर्य + उदयः =	13) चन्द्रोदयः =
4) वार्षिक + उत्सवः =	14) पितृव =
5) देव + ऋषिः =	15) वसन्तर्तुः =
6) राजा + ऋषिः =	16) ग्रीष्मर्तुः =
7) यमुना + अग्निः =	17) वर्षर्तुः =
8) गंगा + उदकम् =	18) शीतर्तुः =
9) माता + इव =	19) गङ्गाग्निः =
10) लता + उक्तिः =	20) यमुनादकम् =

वृद्धि सन्धिः

1) एक + एकम् =	9) मैव =
2) सा + एका =	10) सदैव =
3) जलाका + एका =	11) ममैव =
4) जालिका + एव =	12) महेश्वयम् =
5) परम + अजस्वी =	13) महौजस्वी =
6) परम + औपधम् =	14) महौषधम् =
7) विद्या + औत्सुक्यम् =	15) महौत्सुक्यम् =
8) तव + एव =	16) कान्यैका =

BBPS, PITAMPURA